

Aman sosyolog; derdime bir çare!

Yrd. Doç. Dr. Can Ceylan

1973 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1997 yılında ODTÜ İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını 2009 yılında Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde tamamladı. Bu tez çalışmasını, Mevlana'dan Önce ve Sonra Mesnevi adlı kitap olarak yayınladı. Doktora çalışmasını Yeditepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü'nde yaptı ve doktora tezini "Dergâhtan Akademiye Rifailik ve Kenan Rifai" adıyla kitap olarak yayınladı. Değişik tarihlerde ebru sanatı ve klasik Türk Müziği alanlarında yurt içinde ve yurt dışında kişisel sergi, atölye ve konser çalışmaları oldu. Stratejik Düşünce Dergisi ve Yeni Şafak Gazetesi başta olmak üzere değişik gazete ve dergilerde yorum ve değerlendirmeler yazmaktadır. Çalışma alanları din antropolojisi, siyaset sosyolojisi, kültürel çalışmalar ve sivil toplumdur. Halen Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi olarak görev yapan Ceylan, evlidir ve 2 çocuk babasıdır.

Birçok kişinin, birkaç saatlik ya da üç-beş haftalık eğitim programlarıyla istedikleri her hangi bir konuda uzman olabileceğini düşündüğü; pratikte karşılığı olmayan yazılı bilgilerin göstermelik ispatı olan yaldızlı sertifikaların özgeçmişleri doldurduğu; yaklaşan tanımsız cisimler gibi tanımsız kişisel gelişim furyasının yaşandığı bir çağda yaşıyoruz. Çoğunluk olmasa da sayıları bir hayli yüksek olan insanlar, hayatlarında "başarı" kavramının anlamını kişisel gelişimle özdeşleştirmiş durumdadır. Ancak unutulmaması gereken bir gerçek vardır ki, kişisel gelişim hayatın odak noktasına konduğunda toplumsal gelişimin ıskalanması kaçınılmaz oluyor. Bu açıdan kişisel gelişim bir anlamda, birlikte gelişmek ve yükselmek yerine, kişisel olarak gelişmeyen ya da az gelişenlerin sırtına basıp yükselmek demek oluyor. "Biz" in ikinci plana itilip "ben" in öncelendiği bir durum ortaya çıkıyor. Diğerkâmlık gibi üst bir sosyal değer de anlamını yitiriyor. Bunun sonucunda da kişisel gelişim, toplumun içinde ama fazla üstünde olup topluma yabancılaşmayı beraberinde getiriyor. Ne yazık ki, insanlar bunu kendi elleriyle ve kendi istekleriyle ayrıca büyük bir ısrar ve kararlılıkla yapıyor.

Bu bencil ısrar ve olumsuz kararlılık, toplumsal bir canlı olan insanın hayatına olumsuz geri dönüşümler sunuyor. Kısa bir zamana kadar, "teknolojik", "modern",

"çağdaş" gibi efsunlu kelimelerin ardına saklanan bazı olguların birer sorun olduğu anlaşıldı ve artık mızrak çuvala sığmıyor. Bir "tık" ile dünyanın diğer ucuna ulaşan, ama yan komşusundan habersiz olan bir neslin medya üzerinden sosyalleştiği bir devir yaşıyoruz. "Bu devir ne kadar devam eder, ne zaman ve nasıl biter, bittiğini nasıl anlarız, bittiğinde ardında ne gibi onulmaz yaralar ve izler bırakır?" gibi sorular, gelecekbilim ile uğraşanların çaylarına şeker niyetine kullanılmaktan çekinmeyecekleri kadar zevkli sorulardır. Ama ne yazık ki, çaydaki şekerin tadının olup kendisinin gözle görülememesi gibi, cevabı olmayan sorular ve sorunlar gündemi işgal etmektedir. Gündemi işgal ediyor, çünkü insanların merakına hitap ediyor. Ama mesele bu sorulara cevap bulmak değil, bu soruları ortaya çıkaran sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Türkçe'nin dil dehası ile bulduğumuz "cep telefonu" adıyla anılan ve başka dillerde "mobil" (mobile) ya da "hücrecel" (cellular) olarak adlandırılan cihazlar hayatımızı çok değiştirdi. Bu değişim, kişisel bir sosyal hayat tarzı ortaya çıkardı. Cep telefonları artık, sadece sesli iletişim aracı olmaktan çok başka işlerde kullanılmaktadır. Arayacağı numarayı çevirmeden önce hat var mı diye kontrol etmenin ne demek olduğunu bilmeyenlerin sayısı bir hayli fazla. Hatta artık telefon numaraları "çevrilmiyor" ama "tuşlanıyor". 1980lerin başında, özellikle tatil beldelerinden büyük şehirlerden biri-

ne telefon etmek için "telefon yazdırmak" veya evine telefon bağlatmak için on beş, yirmi sene beklemek, bugünün cep telefonu kullanıcıları için sadece birer esprî olabilir. Ancak kısa bir zaman öncesinde yaşanan bu olguların yerine, aynı anda bir telefon ile konuşup diğer telefonda tek parmağının tüm marifetlerini kullanarak yazışan bir neslin nasıl bir açmazda olduğunu anlamamız gerekiyor.

Bunu anlamamızı sağlayacak olanlar da genel anlamda sosyal bilimciler oluyor. Psikoloğundan tarihçisine, sosyoloğundan ilahiyatçısına, antropoloğundan siyaset bilimcisine kadar sosyal bilimlerin bir köşesinden tutan herkesin bir reçete yazması bekleniyor. Televizyon programlarına çıkan sosyal bilimcilere sorulan "Hocam, ne yapmalıyız?" türünden sorulara cevap aranıyor. Bu programlar, en çok seyredilen programların başında geliyor. Bu programda sorulan sorulara verilecek cevabı herkes can kulağıyla dinliyor, çünkü herkes bu gibi sorulara sebep olan şartlardan mustarip ve kurtulmak istiyor. Ya kendisi, ya çocuğu, ya arkadaşı adeta bir bağımlı gibi bundan kurtulmak istiyor ve çareler arıyor. Ama nafîle, çünkü herkes derdine çare olacak cevabın hâp gibi kolay elde edilir ve hemen etkisini gösterecek bir içerikte olmasını istiyor.

Avuç içimizi dolduracak kadar küçülen teknoloji, ters orantıda büyüyen sorunlarımızdan hiç sorumlu değilmiş gibi,

iyi bir tecâhül-i ârif sanatçısıymışçasına burnundan kıl aldırılmazken, muayeneden sonra teşhisi doğru koyup reçete yazma ve tedavi etme görevi sosyal bilimcilere kalmaktadır. Psikologların muayenehaneleri dolup taşmakta, danışanlar o psikiyatir benim, bu psikiyatir senin dolaşmaktadır. Sonuçsuz kalan diyet programları gibi, ruh ve moral dünyası bir türlü istenen şekle girmeyen insanların sayısı giderek artmaktadır. İşin daha da trajikomik tarafı, cep telefonu bağımlılığına cep telefonu ile girdiği internetten çare bulmaya çalışanların sayısı da hiç de az değil. Gülelim mi, ağlayalım mı; bilemiyoruz.

Sosyal Bilimciler Ne İşe Yarar!

Bu sayının artması, başta psikologlar ve sosyologlar olmak üzere sosyal bilimcilerin pek de işe yarayan bir iş yapmadıkları kanaatini uyandırabilir. Öyle ya; bir tıp doktoru ilacıydı, serumuydu, iğnesiydi, röntgeniydi, MR'ıydı derken hastalıkla adeta kahraman bir savaşçı gibi mücadele ederken sosyal bilimciler bütün yükü "danışanlar" üzerine atmaktadır. Bir ilacın araştırma ve test süreci on, on beş seneyi bulurken, herkesin bir şekilde tanıştığı sorunlara "yedi çözüm yolu", "on çözüm yolu" gibi cazip isimler taşıyan ve birkaç hafta içinde yazılıp basılan kitaplarla çözüm bulunduğu iddia edilmektedir. Yüz binler satan bu kitaplar, ne yazık ki kısa bir süre sonra, eskiden gemilerin jilet fabrikasına satılması gibi hurda kâğıtlara satılmaktadır. Karşılığında eskisi gibi plastik leğen ve mandal almak da mümkün olmadığı için, bu kitapları okuyanların elinde hiçbir şey kalmamaktadır.

Bir kutu hap ile iyileşenler, psikologlarıyla iki-üç seanstan sonra Nirvana'ya ulaşmayı umut etmektedirler. Ancak şu unutulmaktadır ki, tıptaki "hastalık yoktur; hasta vardır" prensibi, "sosyal ya da psikolojik hastalık yoktur; kişisel veya belli bir topluma mahsus sorun vardır" şekline tevیل edilmelidir.

Bile Bile Yalana İnanmak!

Pozitif bilimciler, suyun her zaman aynı derecede kaynayıp aynı derecede donması gibi evrensel kuralları tespit ederken bundan ilham alan bazı sosyal bilimciler, sosyal bilimlerin de bu kadar "objektif" olacağına önce kendilerini sonra da tüm bir insanlığı inandırdılar. Tüm insanlık gerçekten inanmasa bile, yalan olduğunu bile inanmanın haz vereceği bir kandırmacaydı bu. İşte, dünyanın öbür ucuna anında ulaşan günümüz insanı, kendi derdine derman ararken, internetten bir dosya indirmek gibi bir kolay bir yol bulmak istemektedir. Bu kadar "hap" haline gelmiş bir çözüm bulabilme ihtimali sıfıra yakinken, onu

arıyor olmak, Godot'yu beklemekten daha ümit verici olabilmektedir.

Sosyal Sorunların Aşısı!

Dünyanın bir yerinde çıkan bir soruna oraya özel şartlar dikkate alınarak bulunan çözüm, pozitif bilim anlayışıyla başka bir coğrafyadaki az çok benzer bir soruna deva olmayacaktır. Her sosyal sorun, tıpkı ısmarlama kıyafet gibi, o kişi veya toplumun ölçüleri alınarak aranacak bir hal yolu ile giderilebilir. Kaldı ki, bulunan çözüm, ebed müddet olmayacak ve her an güncelleştirilmesi gerekecektir. Kendini yenileyen ve güçlenen mikrop ile mücadele için sürekli yeni aşlar üzerinde çalışılırken ve aşların hammaddesi olarak belli bölgenin insanların biyolojik yapıları dikkate alınırken, bu özen ve sabrı sosyal sorunlar da hak etmektedir. Bir sosyal veya psikolojik sorunun mikroskop altında incelenmesini düşünmek ne kadar abesle iştigal ise, bu sorunlara ne kadar yeni olursa olsun yazılı metinler üzerinden, vakanın kendisi dikkate alınmadan çözüm aramak da beyhude bir iştir.

Son yıllarda moda olan büyücülük romanları ve filmlerinde kullanılan, "tozlu raflardan indirilen, kalın kaplı koca koca kitaplardan okunan tarifler", aslında yeni sorunlara eskiden yazılan metinlerden çare bulmanın yanlışlığını ortaya koymaktadır.

Pozitif Bilim - Sosyal Bilim Farkı

İki bilim türü arasındaki farkı, ahşap ve betonarme ev arasındaki farka benzetebiliriz. Betonarme ev, yapıldıktan sonra uzun süre bile büyük bir bakım gerektirmeyebilir. Hatta dayanıklı ve uzun süre masraf gerektirmediği için betonarme evler tercih edilmektedir. Boya-badana, banyo ve mutfağın yenilenmesi gibi pansuman kabilinden küçük müdahaleler dışında, betonarme binanın kaba inşaatı yerli yerinde durur. Ne zaman ki estetik anlayış değişir ve binanın sahiplerinin de ekonomik durumu

iyi olursa bina yıkılır ve yeniden yapılır. Ancak bunun için 50-60 yıldan daha uzun bir sürenin geçmesi kaçınılmazdır. Bunun sayısız örneğini kentsel dönüşüm furyası sebebiyle İstanbul'un birçok yerinde görmek mümkündür. Değişen aile yapısının ihtiyaçlarına cevap vermek için tasarlanan apartmanlar, ilk yapıldıkları dönemden uzun yıllar sonra otopark, yeşil alan gibi yeni ihtiyaçlara cevap vermek için yeniden tasarlanmakta ve inşa edilmektedir.

Fakat ahşap binanın durumu farklıdır. Ahşap bir binanın, en az iki-üç yılda bir dış cephesinin boyanmasının gerekmesi bir yana; esneyen, eğilen ve bükülen, gıcırdamaya başlayan merdivenlerinin ve çürüyen saçaklarının en geç beş-on senede bir elden geçmesi gerekir. Bu iki bina arasındaki zaruri bakım sıklığındaki fark, pozitif ve sosyal bilimlerdeki fark gibidir. Birincisinin değişmesi için uzun yıllar gerekirken, ikincisi her an teyakuzda olmayı gerektirir. Ahşap evleri mimari alışkanlığımızdan çıkarmanın belki de en olumsuz sonucu, sosyal ve psikolojik hayatımızdaki bu bakış açısını kaybetmemiz olabilir.

Sosyal ve Psikolojik Sorunların Hapı Olmaz!

En gelişmiş pozitif bilimlerden azami seviyede yararlanan tıp bilimi bile reçeteye yazılan ilaçlarla tedaviyi garanti edemezken, her hangi bir psikolojik ve/veya sosyal sorunun çözümüne hap kadar kolay elde edilecek çare aramak, olsa olsa televizyonlardaki sağlık programlarında sorulup komedi programlarına konu olabilecek kadar gerçeklikten uzaktır. Televizyon programları ve yazılması okunmasından daha kısa süren kişisel gelişim kitaplarının durumu da göstermektedir ki, sosyal ve psikolojik sorunlar için bu gibi televizyon programları ve kitaplarına prim vermek, bu sorunları çözmekten ziyade, varlıklarını devam ettirip bir program ve kitap piyasası oluşturmaktan başka bir amaca hizmet etmemektedir.